

neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quibus addi potest Isidor., l. 2 Sentent., c. 5, ubi cum dixisset: *Omnia bona a Deo nobis gratia præveniente donantur*, statim reddit rationem: *Nam nihil boni operis dedimus, per quod confessionem fidei mereremur*; ubi aperte loquitur de opere meritorio, et illud simpliciter vocat bonum opus, et inde probat non posse antecedere fidem, quia non potest esse meritum ejus, et hoc est initium boni operis, quod negaverat esse posse sine gratia in libro secundo Differentiarum, c. 32; nam inferius in 35 dicit *bona opera inchoari ex fide*, quia ante fidem nihil potest homo operari, quod pertineat ad salutem.

18. *Probatum deinde dicta vera intelligentia ex Conciliis memoratis.* — Deinde, quod maxime considerandum est, hanc limitationem addiderunt, et addendo approbaverunt sacra Concilia. Arausicanum, can. 7: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, etc.* Ubi duplicem limitationem adhibet, una est, ut bonum cogitandum vel faciendum ad salutem pertineat vitæ æternæ, alia est ut tale bonum cogitetur, eligatur, aut fiat, *ut expedit*, id est, propter illum finem, et modo illi consentaneo. Et ad tale bonum requirit Concilium *illuminationem et inspirationem Spiritus Sancti*: quæ verba nec significant impulsam determinantem voluntatem, neque naturalem cogitationem, sed altiorem internam gratiam, ut supra tactum est, et infra tractando de auxiliis latius ostenditur: et in eodem sensu addiderat idem Concilium, in can. 6, particulam illam: *Sicut oportet*, et in cap. 23 ita inquit: *Ut nullus aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia ei et divina misericordia prævenierit*; et in omnibus his locis juxta hunc sensum explicat omnia testimonia divinæ Scripturæ. Constat autem ex dictis nihil aliud per illas particulas voluisse Concilium Arausicanum, nisi limitare prædictam sententiam, juxta sensum ab Augustino explicatum. Unde Concil. Tridentin., session. 6, canon. 3, addendo illam particulam *sicut oportet*, totam doctrinam et explicationem Concilii Arausicani complexum est: et ideo can. 2 solum definit gratiæ auxilium non solum esse necessarium ut homo facilius possit juste vivere, et vitam æternam promereri, sed simpliciter ut possit, nam sub *justa vita*, et *merito vitæ æternæ*, includit omne bonum opus meri-

torium aliquo modo spiritualis gratiæ. His addendum est Concilium Moguntinum sub Sebastiano, in Decretis fidei, capit. 5, ubi de hominibus lapsis dicit: *Per libertatem arbitrii (quæ exigua et infirma in his residet) nondum adjuti gratia Dei, ea quæ sunt Spiritus, et ad salutem conferunt, nec agnoscere, nedum appetere queunt.*

19. *Adversariorum evasio tripartita.* — Ad hæc tandem omnia dicunt contrariæ sententiæ defensores, omnia opera moralia esse opera pietatis, quia hac ratione opera misericordiæ vocantur communiter pietatis opera, ut tradit Augustin. 10 de Civit., cap. 1, et ideo serm. 45 ad Fratres in eremo, sub nomine pietatis omnes virtutes morales enumerando, quinque pietatis gradus complectitur. Item dicunt omnia opera bona moraliter esse meritoria, quia hæc est proprietas intrinsece annexa bonitati morali; et esse meritoria apud Deum, quia sunt illi placita, non enim potest non placere illi quod honestum est; et ad illum pertinet, unicuique reddere secundum opera sua. Unde etiam dicunt hæc opera conferre ad salutem æternam, vel per se, propter rationem proxime factam, vel saltem per accidens, removendo peccata, quia saltem dum fiunt, impediunt ne homo peccet, quod aliqua est utilitas ad salutem, et ideo Job 28 dicitur, recedere a malo, pertinere ad sapientiam, seu intelligentiam.

20. *Excluditur prima evasio, ex Augustino.* — Respondetur Patres, in citatis locis, cum loquuntur de operibus pietatis et veræ religionis, loqui de Religione Christiana, seu de pietate, quæ a fide divina et supernaturali sumit initium, ut manifeste patet ex illis verbis Augustini in epist. 107: *Quapropter ut in Deum credamus, et pie vivamus, non est volentis, etc.*; et illis: *Omnia ad fidem piamque vitam pertinentia*; et evidentius ex illis: *Initium fidei, ubi est etiam initium bonæ piæque voluntatis*; item ex verbis ejusdem in dict. c. 2 de Prædest. Sanctor.: *Fides, unde pietas exordium sumit, donum Dei est, etc.* Quocirca licet opera misericordiæ soleant more vulgi opera pietatis appellari, quia specialiter a Deo commendantur, ut August., dict. c. 1, l. 10 de Civit., dicit, nihilominus propria ratio pietatis consistit in vero cultu Dei, ut idem Augustinus tradit l. 12 de Trinit., c. 14, et l. 14, c. 1; et lib. 4 de Civit., cap. 23, et l. 5, c. 15 et 20; et ideo in eodem lib. 10, c. 6, dicit ipsam misericordiam, quæ hominibus præstatur, si propter Deum non fit, non esse sacrificium: et quamvis non negemus posse dari

aliquam pietatem naturalem et honestam ad verum Deum, ut auctorem naturæ, nihilominus Augustinus, et cæteri Patres loquentes ad fideles et instruens illos in ordine ad finem supernaturalem, illam vocant simpliciter pietatem ad Deum, quæ in fide fundatur, ut patet ex eodem Augustino, epist. 29, et lib. 2 de Civit., c. 39, et aliis locis allegatis.

21. *Duobus aliis locis Augustini firmatur.* — Et in præsentia materia, evidentius constat Patres et Concilia in hoc sensu loqui de operibus pietatis, quæ propterea etiam vocantur opera justitiæ, quæ in fide fundantur. Ad quod ostendendum possent multa ex Augustino adduci, duo vero tantum loca indicabo; unus est libr. de Spir. et litter., cap. 28, ubi, cum de Gentilibus et Judæis dixisset: *Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturæ inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit*; subjungit: *Sed pietas, quæ in aliam vitam transfert beatam et æternam, legem habet immaculatam convertentem animas, ut ex illo lumine renouentur, fiatque in eis: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*; in quibus verbis pietatem seu piam vitam distinguit ab operatione quæ ex vi luminis et rationis naturalis legitime fieri potest, in hoc quod per pietatem pervenitur ad beatitudinem et vitam æternam, ad quam lex sola naturæ perducere non potest. Alter et optimus locus est epistol. 130, ubi loquens de quodam Polemone gentili, qui ex luxurioso fuerat continens factus, non dimissa gentilibus superstitione, inquit: *Polemone ergo, si, ex luxurioso continens factus, ita sciret cujus esset hoc donum, ut eum abjectis superstitionibus gentium pie coleret, non solum continens, sed etiam veraciter sapiens, et salubriter religiosus existeret, quod ei non tantum ad præsentis vitæ honestatem, verum et ad futuræ immortalitatem valeret.* In quibus verbis aperte distinguit continentiam quæ potest esse in homine gentili, ab illa quæ cum vera pietate et religione potest esse conjuncta, et priorem dicit tantum valere ad honestatem hujus vitæ, posteriorem vero etiam ad æternam vitam; hæc ergo est sine dubio mens Augustini. Sermo autem 45 ad Fratres, etc., non creditur esse Augustini, et nihilominus potest exponi, quod latiori modo de pietate locutus sit: præterquam quod omnes illi modi pietatis, qui ibi numerantur, intelligi possunt de similibus actibus Christiano modo factis, et in fide fundatis.

22. *Excluditur secunda evasio.* — Ad secundam partem, respondetur actum bonum mo-

raliter mere naturalem placere quidem Deo auctori naturæ, sicut illi placent cætera bona naturalia, unumquodque juxta gradum suum. Et simili modo probabile est talem actum esse de se meritorium alicujus præmii ejusdem ordinis, et hoc ad summum suaderi objectione seu evasione proposita. At vero talis actus per se spectatus non ita placet Deo, ut ad remunerationem aliquam supernaturalem illum acceptet, quia de se non habet eum tali præmio proportionem. Sicut enim dixit Paulus ad Hebr. 11: *Sine fide impossibile est placere Deo*, utique in ordine ad veram justitiam et æternam vitam, ita et nos dicere possumus, opus quod non est ex fide, non posse placere Deo, utique perfecto modo jam explicato. Unde licet Paulus in illis verbis de persona tantum loqui videatur, nihilominus ad actus personæ illa verba extendit Prosper contra Collator., c. 22, dicens: *Quasi ullus sit bonæ voluntatis motus (utique meritorius), nisi quem creaverit diffusæ per Spiritum Sanctum charitatis afflatus, sine fide enim impossibile est placere Deo.*

23. *Excluditur tertia evasio.* — Ad ultimam denique partem respondetur imprimis bonum opus mere naturale, præsertim solis viribus arbitrii factum, per se non conferre ad remissionem præcedentium peccatorum, neque ad spiritualem animæ salutem, neque ad vitam æternam, quia neque hominem ad hæc bona disponit, neque illa meretur aut impetrat, ut latius infra contra Semipelagianos dicitur. Per accidens autem negare non possumus actum bonum pro eo tempore quo fit juvare, impediendo ne homo actu peccet, hoc tamen non solum pro actu bonum, sed etiam per actum indifferentem (si forte detur) fieri potest, imo etiam per somnum, et aliis modis fieri contingit: et ideo nullum inde argumentum sumitur, illud esse opus gratiæ; alioqui omnia media quæ impediunt actuale peccatum, essent proprii effectus gratiæ, et ita neque opus indifferens fieri posset sine gratia. Et quamvis Augustinus gratiæ Dei imputandum dicat quod plura peccata non committimus, id intelligendum est de gratia cujusdam providentiæ et protectionis extrinsecæ, quæ supernaturalis providentiæ erit, imo etiam prædestinationis medium, quando ad effectum consequendæ salutis ordinata fuerit, et aliquo modo conduxerit. Sic enim jam diximus, bonum actum morale posse interdum esse effectum prædestinationis, etiamsi absque auxilio gratiæ fiat. Patres ergo loquentes de actibus conducentibus ad salutem et vitam æter-

nam, sine dubio loquuntur de actibus per se influentibus (ut sic dicam) seu tendentibus in illum finem, ut ex his quæ diximus satis est manifestum, et ideo actus mere naturales sub illis verbis non comprehendunt.

24. *Ad auctoritates allatas cap. 19, a numero 2 usque ad 6.* — Ex his ergo satis responsum est ad testimonia Scripturæ, Conciliorum et Patrum; nam quæ in aliquibus locis sine limitatione vel declaratione dicere videntur, per alia, in quibus per determinationem et expositionem addunt, interpretanda sunt. Non enim poterant in singulis locis eadem verba repetere, nec necessarium erat; tum quia ex totius doctrinæ serie, et ex testimoniis Scripturæ quæ allegant, id facile poterat intelligi; tum etiam quia loquuntur ad fideles et credentes in Christum, et eos docent quibus viribus et auxiliis vitam æternam veramque justitiam consecuturi sint, et quam gratis eis conferatur gratia qua salvantur. Neque oportet ad singula testimonia in particulari respondere, quia omnium est eadem ratio, et si in nonnullis eorum aliqua superest difficultas, pertinet ad alteram partem testimoniorum, de quibus statim dicemus sequenti capite.

25. *Predictæ auctoritates nobis potius favent.* — Unde ultimo inferre possumus prædicta testimonia non solum receptam sententiam non expugnare, verum potius confirmare. Nam Patres non frustra neque sine magna causa addunt limitationes illas: *Sicut oportet, ab initio fidei, opus pietatis, justitiæ, vel religionis, vel conducens ad vitam æternam, vel ad salutem, aut remissionem peccatorum, aut denique opus meritorium.* Nam si per hæc omnia solum voluissent excludere ne opus habeat circumstantiam malam, supervacanea profecto fuisset tanta diligentia, et tam accurata et repetita circumscriptio; quia loquendo de actibus simpliciter bonis eo ipso intelligendi erant saltem de actibus nullam habentibus malitiam ex aliqua circumstantia, quia hoc est de ratione operis simpliciter boni, nam malum est ex quocumque defectu. Eo vel maxime quod non tantum loquuntur de actibus bonis, sed etiam illos distinguunt a malis et peccaminosis. Ergo etiam hoc titulo essent superflue omnes illæ declarationes et modificationes actuum bonorum, si nihil aliud dicere voluissent, nisi quod ad actum bonum ex objecto et circumstantiis sit gratia necessaria; ergo sine ullo dubio declarare voluerunt se postulare gratiam ad actus peculiare, ad æternam salutem conferentes. Quod in aliis locis apertissime

deklarant, dicentes se loqui de actibus a fide procedentibus, vel per charitatem operante, vel vi sua impetrante. Ergo tacite, vel (ut sic dicam) per argumentum e contrario, vel ab speciali, supponunt opera bona inferioris ordinis et modi posse esse interdum a libero arbitrio sine gratia.

26. *Confirmatur Concilio Tridentino.* — Et inter alia non parum nostram sententiam juvat, quod in sess. 6, canon. 4, dicit Concilium Tridentinum, per opera hominis, quæ vel per humanæ naturæ, vel per legis doctrinam absque gratia fiunt, non posse illum justificari. Nam Concilium supponit talia opera fieri posse, ita ut non sint peccata, alias superflua esset definitio; ergo sentit, licet possint esse bona, non esse ad justificandum sufficientia, et hoc modo directe contradicit Pelagio, contra quem canon ille editus est. Et in eodem sensu dixerat in cap. 8, ideo dici hominem gratis justificari, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, justificationem promeretur, ubi probabile est loqui Concilium de toto negotio justificationis ab initio usque ad consummationem ejus. Et nihilominus supponit ante totam justificationem posse præcedere opera, utique bona, nam de malis quis diceret esse meritoria justificationis? Merito ergo asserimus ex mente Conciliorum et Patrum posse dari aliqua talia opera, ante illud auxilium gratiæ, quod Patres requirunt ad singula opera justificationis, vel, quod idem est, ab initio fidei.

CAPUT XXI.

LIBERUM ARBITRIUM SINE AUXILIO NON NISI AD PECCANDUM VALERE, QUO SENSU INTERDUM A CONCILIIIS VEL AUGUSTINO DICATUR?

1. *Satisfit aliis testimoniis allatis cap. 19 a num. 7.* — *Falsa est in rigore illa propositio: Liberum arbitrium de se nihil valet, nisi ad peccandum.* — Superest ut ad alteram partem testimoniorum, quibus in cap. 19, a num. 7 usque ad finem, contra prædictas interpretationes instabatur, respondeamus. Summa vero omnium erat, quia Patres non solum dicunt liberum arbitrium indigere gratia ad bene operandum in singulis actibus, sed etiam affirmant peccare in singulis, si solum et sine auxilio gratiæ relinquatur. Ad quod imprimis dicimus sententiam hanc, liberum arbitrium hominis post lapsum suis viribus relictum non nisi ad peccandum valere, in rigore et pro-

prietate intellectam falsam simpliciter esse, et non posse ab ullo Theologo defendi. Nam eandem affirmavit Michael Baius in 28 assertionem, his verbis: *Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, non nisi ad peccandum valet.* Et tamen Pius et Gregorius Pontifices eam simpliciter reprobant, et sub censura sua generali comprehendunt: quia juxta intentionem auctoris in proprietate verborum asserebatur; nec dici potest reprobata esse, eo quod cum aliqua exaggeratione aut censura, quæ aliis scandalum afferre posset, ab auctore proferretur; nam ex tenore verborum constat simpliciter et sine ulla censura contrariæ sententiæ proponi; et nihilominus tanquam falsam et censura dignam cum aliis refutari. Et revera multum favet hæreticis hujus temporis, qui nimiam quamdam et monstrosam corruptionem in humana natura lapsa confingunt; nam inter alia dicunt hominem lapsum et gratia destitutum semper peccare, nihilque agere posse, quod malum moraliter non sit, non solum quia malo fine positive, aut saltem privative, id est, non propter debitum finem operetur, ut quidam Catholici docuerunt (quos ipsi male curiosos vocant), sed etiam propter depravationem naturæ. Quæ tamen nimia depravatio falso conficta est, et nec in Scripturis vel Patribus fundamentum habet, et contra omnem rationem est, ac plane inintelligibilis. Alioqui etiam homo in pura natura eandem haberet depravationem, quod est contra bonitatem naturæ et auctoris ejus. Consecutio autem tenet ex superius dictis, ubi ostendimus non minores esse vires liberi arbitrii in natura lapsa quam in pura, nec in statu et potestate bene vel male operandi inter se differre. Item ex illa assertionem sequitur omnia infidelium opera esse peccata, quod facile hæretici concedunt; imo idem dicunt de homine in statu peccati existente; quam vero utrumque falsum sit supra est ostensum.

2. *Prima expositio juxta quam dicta propositio admitti potest, non tamen universim.* — Cum ergo hæc ita sint, credendum sine dubio est Augustinum et sequaces, in locis allegatis, non fuisse in hoc sensu loquentes, ut quidquid liberum arbitrium sine auxilio gratiæ operatur aut operari potest, eo ipso vere ac proprie peccatum sit. Prima ergo expositio est, ut tale opus dicatur peccatum, non quia veram malitiam moralem habet, sed quia nullum meritum vel utilitatem habet ad vitam æternam, in quo multum a bonitate Christiana deficit, et propter hunc defectum large vocatur peccatum,

quia in hoc æquiparatur peccato. Ita respondent Soto, Vega, Ruard. et Osius supra; quæ expositio non est contemnenda, nam et aliquibus locis adaptari potest, et habet aliquod fundamentum in Augustino dicente: *Impius, etsi bona videatur facere, tamen quia facit sine fide, nec bona vocanda sunt,* Præfat. ad Psalm. 31, in fine; et multa similia habet in locis allegatis hic, et supra cap. 7, tractando de necessitate fidei ad bonos actus morales. Nihilominus, si generatim intelligatur et tanquam adæquata tribuatur, non nobis supra placuit, tractando de actibus infidelium, propter motiva ibi proposita.

3. *Secunda expositio quæ simpliciter sustineri potest.* — Alia ergo expositio ex ibidem dictis desumi potest, opera sine gratia facta non solum inutilia esse ad vitam æternam, sed etiam raro esse omni ex parte bona, et præsertim ex intentione finis, et maxime in infidelibus, et ideo ab Augustino prætermitti in enumeratione et partitione operum liberi arbitrii, quia quæ tam rara sunt et tam parvi momenti, tanquam nulla reputantur. Per hoc tamen non excludit Augustinus quod aliis locis fatetur, posse esse in homine omni gratia carente aliquod opus morale in suo ordine simpliciter bonum; sed quia illud rarum est, et ad disputationem contra Pelagianos nihil refert, illud prætermittit. Unde cum Augustinus, vel alii Patres, ex doctrina ejus, dicunt simpliciter omnia opera liberi arbitrii sine gratia facta esse peccata, intelligunt regulariter loquendo. Quæ responsio sustineri potest, et illustrari his quæ dicto cap. 7 de mente Augustini circa actiones infidelium diximus: et præcipue ex libr. de Perfection. just., cap. 19, et lib. de Spirit. et Litter., cap. 28, ubi ait in homine carente superiori lumine vix inveniri honestum opus ex fine, nam particula *vix* indicat esse rarum, non tamen nullum.

4. *Tertia expositio etiam probatur.* — Tertia expositio esse potest, Patres loqui juxta materiam subjectam, et errorem quem impugnant. Pelagius enim censebat hominem suis viribus posse ita operari, ut et veram justitiam et vitam æternam consequatur. Patres ergo, cum illum impugnant, de homine loquuntur ut tendente ad vitam æternam, et de operibus ejus ut conducentibus ad illum finem, vel ab illo avertentibus, aut retardantibus; et quia hæc non fiunt nisi per opera justitiæ et gratiæ, vel per peccata, ideo non considerant medium inter opera conducentia ad illum finem, et ab illo avertentia. Et ita comparando hæc duo